

ACTION RESEARCH – AN EXPERIMENTAL SITUATION FOR A QUALITATIVE PEDAGOGICAL RESEARCH

Diana Zhelezova

University of Ruse “Angel Kanchev”- Silistra Branch, Bulgaria dianazhelezova@abv.bg

Abstract: The exploration of the historical, structured and content resources of Action Research aims to outline a practical experimental paradigm of qualitative pedagogical research by providing a unique model for a structured reflexive practice aimed at professional self-perfection of the teacher. Action Research is a unique example of the “double mirror” effect – with a solid foundation in practice, it uncompromisingly reflects the theory with its advantages and disadvantages. Action Research is a small but regular intervention in practice and a thorough study of the results of this intervention. In this report, it is defined as a pedagogical tool for testing new ideas in practice to improve and refine it, and to gather relevant information about the process of learning, teaching and how to explore it. The main skills that Action Research develops are: research skills - the trainee becomes a researcher with an evolving research flair, with a sharper sensitivity to change and a research rigor for solving problems; social skills - the research is conducted in a real environment with real informants, with communication – both written and verbal - being the primary means of retrieving information. By doing so, the researcher develops skills for expressing basic communicative functions, realizing his / her own identity in the context of his/her enriched knowledge. Thus, he/she develops his/her interactive competence - communication skills, using appropriate communicative strategies to overcome possible communication problems. Other skills that are being developed are the skills for professional inclusion - the process of research, the gathering of information on the problem and the undertaking of resolving it takes place in the format of a researcher - informant, researcher - colleagues, researcher - administrators. This leads to improved professional climate, tolerance and collegiality. Action Research emphasizes on professional development through gradual observation, analysis, assessment and synthesis of the current problem situations, as well as by the implementation of planned actions for their solution, the teacher immanently improves his professional activity by elaborating original models for structured pedagogical reflection and gains a sustainable sensitivity for career development. From a technological point of view, Action Research has the necessary structure to develop research strategies for elaborating a sustainable model for pedagogical reflection. By its very nature, it is "learning by doing" - identifying a problem, planning and taking action to resolve it, assessing the results of the action, and then refining the problem, whether it is resolved or modified; the teacher-researcher applies the same steps several times consistency until the problem is fully resolved.

Keywords: Action research, qualitative pedagogical research, learning by doing.

ИЗСЛЕДВАНЕТО В ДЕЙСТВИЕ – ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА СИТУАЦИЯ ЗА КАЧЕСТВЕНО ПЕДАГОГИЧЕСКО ИЗСЛЕДВАНЕ

Диана Железова

Русенски университет „Ангел Кънчев“ – Филиал Силистра, България dianazhelezova@abv.bg

Резюме: Проучването на *Изследването в действие* в исторически, структурен и съдържателен план има за цел да очертае една практическа експериментална парадигма на качествено педагогическо изследване, като предоставя уникален модел за структурирана рефлексивна практика, насочена към професионално самоусъвършенстване на учителя. *Изследването в действие* е уникален пример за ефекта на “двойното огледало”- здраво стъпило в практиката, то отразява безкомпромисно теорията с нейните предимства и недостатъци. *Изследването в действие* е маломерно, но регулярно интервирание в практиката и щателно проучване на резултатите от тази намеса. В настоящия доклад то се определя като педагогически инструмент за изпробване на нови идеи в практиката, целящи нейното подобряване и усъвършенстване и събиране на релевантна информация за процеса учене – преподаване, насочена към опознаването му. Основни умения, които *Изследването в действие* развива у изследователя са: изследователски умения – практикантът се превръща в изследовател с развиващ се изследователски усет, с изострена чувствителност към промените и изследователска високостепенност към разрешаването им; социални умения – изследването се извършва в реална среда, с реални информанти, като диалогичната реч – писмена и устна, е основното средство за извличане на информацията. Контактвайки по този начин, изследователят развива умения за изразяване на основни комуникативни функции, осъзнаване на собствената си идентичност в контекста на обогатените си знания. Така той развива и своята интерактивна компетентност – умения за общуване, за използване на подходящи комуникативни

стратегии за преодоляване на евентуални комуникативни проблеми. Други умения, които се развиват, са уменията за професионално приобщаване – процесът на изследването, събирането на информация по проблема и предприемането на действия по разрешаването му се осъществява при общуване във формат изследовател – информант, изследовател – колеги, изследовател – администратори. Това води до подобряване на професионалния климат, до толерантност и колегиалност в гилдията. Чрез *Изследването в действие* се развиват и умения за професионално развитие – чрез поэтапните наблюдения, анализ, преценка и синтез на текущите проблемни ситуации, както и чрез прилагането на планирани действия за разрешаването им, учителят иманентно усъвършенства своята дейност като изгражда авторски модели за структурирана педагогическа рефлексия и добива устойчив усет за кариерно развитие. От технологичен аспект *Изследването в действие* има необходимата структура да развива изследователски стратегии за изграждане на устойчив модел за педагогическа рефлексия. По своята същност то представлява “учене чрез действие” – идентифицира се проблем, планират се и се предприемат действия за разрешаването му, преценяват се резултатите от действията и след това прецизират проблема, доколкото той е разрешен или видоизменен, изследователят прилага неколкостепенно същите стъпки в тази последователност до пълното му разрешаване.

Ключови думи: Изследване в действие, качествени педагогически изследвания, учене чрез действие.

УВОД

Подборът на методи за психолого-педагогически и изследвания е свързан със съблюдаване на твърдоустановени основни принципи на психологията: принципи за обективност и детерминизъм, за развитие и водеща роля на дейността и общуването, за единство между развитие и възпитание, аналитико-синтетичен и системен подход. Второстепенни, производни от главните, са принципите за комплексност или многостранност, конкретност, личностен подход, отчитане ролята на миналия опит.

Днес все по-убедително се налага схващането, че е нужен нов тип педагогическо изследване, основаващо се в методологичен план на тези принципи, но в технологичен аспект – търсещо повече практическата парадигма: при подбора да данни за изследването, при избор на стратегии за провеждането му, при моделите за прилагане на резултатите от него. Качественото изследване е именно такъв тип педагогическо изследване.

Качествените изследвания са насочени към изследване на явления, процеси, обекти, лица, които нямат метричен характер. Такъв вид изследване се получава с помощта на методи, които позволяват по-голямо приближаване към лицата, обектите, събитията. Някои автори, като З.Ламнек например (по Smyth, 1991), характеризират качествените изследвания, като нов тип изследвания в социалните науки, дори като “царски път” в социалните изследвания. Според същия автор такива изследвания такива изследвания се характеризират със следните четири особености: малък брой на изследваните лица, никакви извадки по случаен принцип, никакви количествени (метрични) променливи, никакви статистически анализи. Централно внимание при качествения подход се отделя на по-цялостното, комплексно, интегрално обхващане на изследваните явления, предмети, лица, действителност. Поради това предимство се дава на наблюдението на изследваните явления в техния естествен, социален и културен аспект. Формулираните предварително теории, хипотези и очаквания се проверяват в тяхната цялостна взаимовръзка в естествени условия. Подходът и методиката на качествените изследвания са отворени за изменения по време на самото изследване. По този начин се постига по – голяма адекватност на същността и особеностите на изследваните обекти и лица.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Качествените изследвания исторически са свързани с науки като психологията и социологията. През периода 1900-1920 психологът Вилхелм Вундт използва методи на описанието и *verstehen* в народопсихологията заедно с експерименталните методи на общата психология. По същото време в Германия се заражда осезаемо разграничение между научното изследване, използващо емпирични и статистически методи и една нова монографична концепция за него, използваща индуктивни методи и метода за изследване на отделния случай. В американската социология биографичният метод, методът за изследване на отделния случай и описателните методи са били приоритетни до края на 1940-те. В това отношение особено влиятелна е била Чикагската школа по социология. През следващите двадесет години, до 1960-та, количествените методи в научните изследвания отново вземат превес над качествените, като се считат за по-обективни и представителни, особено относно социологията и психологията.

През 1960-те американската социологическа мисъл – Глейзър, Щраус- възвръща качествените методи в лоното на научните изследвания. Това предизвиква оживени дискусии в Германия през 1970-те и малко

по-късно, през 1980-те, до достигането на ренесанса на качествените изследвания в наши дни (по Masters, 2000).

Качествените изследвания в Германия

В Германия пръв социологът Юрген Хабермас през 1967г. отбелязва (Habermas, 1974, p.34-68), че американската социология е подела трайна дискусия относно същността и приложението на качествените изследвания. Той споменава имената на Бинеберг и Сикорел като учени със съществен принос за това. Много изследвания в областта на етнометодологията и символичния интеракционализъм са повлияни от тези тенденции, особено след превода на немски език на методологичния труд на Сикорел през 1964 г. По същото време моделът за Изследване в практиката на американските социолози Глейзър (Glaser, 1998, p.31) и Щраус (Strauss, Corbin, 1998, p.77) се радва на голямо внимание в Германия. Дискусиите относно качествените изследвания са предизвикани от стремежа на изследователите да представят обекта на своето изследване възможно най-детайлно и същевременно безпристрастно. Широко разпространен по това време е “принцип за откритост” на Клайнинг, според който изследователят дефинира точно своя обект на изследването едва в края му, след като по време на цялото изследване детайлно и многостранно го е описвал.

В края на 1970-те и началото на 1980-те се разгръща още по-мощна дискусия в изследователските среди относно методите, техниките и процедурите за събиране и получаване на информация при качествените изследвания – в частност *интервюто*, неговите интерпретации и приложения.

В началото на 1980-те два нови метода за събиране на информация се появяват - *наративното интервю*, въведено от Шютце (Schutze) през 1977г. и *обективната херменевтика*, въведена от Оверман (Overmann) през 1979г. И двата метода срещат одобрението на изследователската общност по това време и намират приложение в екстензивното изследване на практиката (по Nunan, 1992).

В средата на 1980-те проблемът за валидността и обобщаемостта на данните, получени чрез качествените изследвания, предизвиква друга вълна от дискусии. Сходни проблемни зони са и прозрачността на резултатите и начина им на представяне. Филдинг и Лий през 1991г. предлагат компютъризирана обработка и систематизиране на събраните данни, поради голямото им количество и неструктурирания им характер (по Glanz, 1998).

Качествените изследвания в САЩ

През 2000 г. Денцин и Линколн описват седем етапа в историята качествените изследвания в САЩ (Masters, 2000, p.95-143).

Традиционният етап се простира от началото на 20-ти век до Втората световна война. Той се свързва с изследването на Малиновски през 1916 г. по етнография и Чикагската школа по социология. През този период качествените изследвания се интересуват от „другото”, „чуждото”, „различното” и как обективно то да бъде описано и интерпретирано. Етнографията е изследвала чуждите културни ценности, а различните индивидуалности в социален аспект – от социологията.

Модернистичният период трае до 1970-те и се характеризира с опитите да се формализира качественото изследване. В резултат на което по това време се печатат множество учебници как да се провеждат научни изследвания и в частност – качествените изследвания. Известни автори са Глейзър, Щраус, Гофман, Майлс и Хюберман.

Периодът до средата на 1980-те е известен като период на „преплетените жанрове”- изследователят е свободен да избира между различни теоретични модели и представи относно обекта на своето изследване, както и между разнообразни методи и стратегии за провеждането на качественото изследване- някои от тях, дори противоречащи си или в по-добрия случай, способни да се комбинират. Социологът Джейкъб (по Masters, 1988) споменава такива алтернативни парадигми като етнометодологията, семиотиката, феминизма.

В средата на 1980-те настъпва периодът, известен като „криза на презентацията” . Тук за първи път се коментира процеса на събиране на данни, достигането до открития и модела за представянето им. Качественото изследване се превръща в непрекъснат процес на конструиране на представи за реалния свят. Версията, която информантът описва в интервю, не съвпада непременно с тази, която той би формулирал, ако описаното събитие се случи. Изследователят, който интерпретира интервюто, е склонен да го представя на моменти като част от свое собствено преживяване. Така той произвежда нова версия на изучавания обект или процес. Читателите на книгата, доклада или статията, където са публикувани резултатите от изследването, интерпретират по различен начин версията на изследователя. Така този каскаден процес на разпространяване на различни интерпретации продължава. В този контекст обективното оценяване и прецизната презентация на резултатите от него са съществени за неговото оцеляване като изследователски конструктор.

Периодът от средата на 1980-те до края на 1990-те се характеризира с изместване на теорията от повествователното описание на частния случай. Качественото изследване се очаква да произведе като

продукт подробно повестувателно описание на конкретен, локален, исторически, изолиран проблем или ситуация.

Краят на ХХ-ти век се характеризира с постекспериментални интерпретации на резултатите от качествените изследвания в различни сфери на живота: социална, икономическа, политическа.

Днес, в началото на ХХI-ви век, качествените изследвания се използват с успех при разрешаване на проблеми от различно естество в посттоталитарните общества, в страните с „млада демокрация“.

Сравнявайки историческия развой на Изследването в действие в двете държави, в Германия се забелязва тенденция на консолидиране на методологичната основа на качествените изследвания, придружено от процедурни въпроси, съпътстващи изследването в практиката. В САЩ се очертава тенденция да се подлагат на преразглеждане различни аспекти на качествените изследвания от технологичен характер – криза на презентацията, ролята на изследователя при представяне на крайния резултат, относителния статус на изследователските данни. Според Елиот (Elliott) „акцентира се повече на практиката и политиката на интерпретация на данните“, отколкото на правилното приложение на стратегиите за събиране на данни” (Elliott, 1991, с. 34).

Изследването в действие се среща в специализираната литература под различни браншови наименования: Съвместно изследване, Учене в действие, Еманципаторско изследване, Композиционно изследване (по Hess, 1999). По своята същност то представлява “учене чрез действие” - идентифицира се проблем, планират се и се предприемат действия за разрешаването му, преценяват се резултатите от действията и след това прецизират проблема доколко той е разрешен или видоизменен, изследователят прилага неколккратно същите стъпки в тази последователност до пълното му разрешаване. Изследването в действие е преднамерено проучване на проблем от различен характер – социален, политически, образователен, като този, който го провежда, е непосредствен участник в него, в реалния процес на проблематиката. Свързването на термините “изследване” и “действие” в едно дефинира точно същността му – апробация на идеи и действия в практиката с цел добиване на допълнителна информация по проблема и постъпателното му разрешаване. Според някои автори, Холи, Сейгър, това е най-успешния изследователски модел за проучване и осъществяване на образователни реформи. Той е ценен и с потенциала си да бъде оценен инструмент и за самия изследовател – така се достига до ефекта на самооценяването, независимо дали е индивидуално или институционално. Според педагога Ван Лиер (Van Lier, 1992, р.23) Изследването в действие е маломерно, но регулярно интервирание в практиката и щателно проучване на резултатите от тази намеса. Кемис и Мактагарт (Kemmis and McTaggart, 1990, р.67) го пределят като педагогически инструмент за изпробване на нови идеи в практиката, целящи нейното подобряване и усъвършенстване и събиране на релевантна информация за процеса учене – преподаване, насочена към опознаването му.

За родоначалник на Изследването в действие се счита американският психолог Курт Левин, германец по рождение. Той дава първото научно систематизирано определение за него през 1946 г. като изследване на социални и психологични явления в тяхната реална среда (Lewin, 1946, р.19). Според него Изследването в действие представлява спирала от последователни цикли, всеки от тях включващ фазите: планиране, действие, резултат от действието. Под планиране той разбира следните дейности, свързани с изследването: детайлно запознаване с обекта на изследването, включващо предварително проучване; планиране на всички етапи на изследването в дългосрочна перспектива (макси-план); планиране на предприемане на първото действие в краткосрочен план предвид на първичните знания за обекта на изследване (мини-план). Следва прилагане в действие на мини-плана – това е фазата действие. При следващата фаза резултат от действието се събират, систематизират и анализират резултатите от предприетите действия. Така се стига до нови данни за обекта на изследването и ако изследователят прецени, че резултатите са незадоволителни, същият трифазен цикъл планиране-действие-резултат от действието се прилага отново до пълно разрешаване на проблема.

Основни умения, които Изследването в действие развива у изследователя са:

- Изследователски умения – практикантът се превръща в изследовател с развиващ се изследователски усет, с изострена чувствителност към промените и изследователска възискателност към разрешаването им.

- Социални умения – изследването се извършва в реална среда, с реални информанти, като диалогичната реч – писмена и устна е основното средство за извличане на информацията. Контактвайки по този начин, изследователят развива умения за изразяване на основни комуникативни функции, осъзнаване на собствената си идентичност в контекста на обогатените си знания. Така той развива и своята интерактивна компетентност – умения за общуване, за използване на подходящи комуникативни стратегии за преодоляване на евентуални комуникативни проблеми.

- Умение за професионално приобщаване – процесът на изследването, събирането на информация по проблема и предприемането на действия по разрешаването му се осъществява при

общуване във формат изследовател – информант, изследовател – колеги, изследовател – администратори. Това води до подобряване на професионалния климат, до толерантност и колегиалност в гилдията.

- Умения за професионално развитие – чрез поетапните наблюдения, анализ, преценка и синтез на текущите проблемни ситуации, както и чрез прилагането на планирани действия за разрешаването им, учителят иманентно усъвършенства своята дейност като изгражда авторски модели за структурирана педагогическа рефлексия и добива устойчив усет за кариерно развитие.

Методологични аспекти на Изследването в действие

Принцип за рефлексия

Описването на ситуации под формата на дневник, записки или дори официални документи носи скрита импликация за достоверност. Истината, като социална категория, носи голяма доза субективност. Принципът за рефлексия дава възможност за конструктивен анализ и самоанализ на даден процес, явление, индивид. Така всички интерпретации, предположения и съмнения на базата, на които ние правим своите окончателни преценки и вземаме решения, стават есмплицитни за околните. Всяко действие, всяко значение на даден езиков израз се свързва рефлексивно с цялото, с цялостното значение на социалната ситуация, в условията на която се провежда и анализира изследването.

Принцип за диалектиката

Този принцип спомага за разбирането на сложния комплекс взаимоотношения между социалните явления и техния контекст, от една страна и от друга, взаимоотношенията между самите елементи, изграждащи явлението (проблема). Ключови тук са онези елементи, които са постоянна опозиция с другите, или коренно се различават, или изглеждат неустойчиви. Това са тъкмо тези елементи, които са носители на промяната.

Принцип за сътрудничеството

Участниците в Изследването в действие са съ-изследователи. Всяка идея на всеки един участник е еднакво значима и се разглежда като потенциален ресурс за интерпретативен анализ на проблемната ситуация. Това е пътят, по който се достига до извод, съгласие или изясняване на проблемна ситуация, въпреки и предвид откритите различия между самите гледища, както и в самите тях. Този вид комуникация се приема като задължителна и конструктивна за целия изследователски процес.

Принцип за риска

Процесът на промяна, предизвикан от Изследването в действие, понякога се възприема като потенциална заплаха за утвърдените, предишноустановени, рутинни дейности, разбирания и модели на поведение. Инициаторите на Изследването в действие трябва да разсейват тези страхове, като насърчават повече колеги да участват в изследването. Така те сами ще усетят и преживеят промяната и ще преценят доколко тя, в този си вид, им е полезна. Принципът за риска не допуска открита конфронтация и несъвместимост с установените норми на поведение и правила за действие.

Принцип за плурализъм

По своята същност Изследването в действие отразява разнообразни гледни точки, коментари, критики. Те са предпоставка за различни интерпретации. Това разнообразие от гледища предполага понякога слаба кохерентност в стилистично отношение между отделните компонентни на финалния доклад в края на Изследването в действие. Обикновено той съдържа експлицитни гледища по разглежданата проблематика, коментари относно противоречията, които те съдържат, както и разнообразна гама от допълнителни възможности за въздействие върху проблема.

Принцип за теорията, практиката и трансформацията

Според Изследването в действие теорията дава солидна база на практиката да се развива и усъвършенства, а практиката от своя страна, рафинира теорията. Тези две явления конституират един постоянен трансформационен процес. В социален аспект действията на хората са базирани на имплицитни предположения и хипотези. Всяка една регистрирана и описана промяна на тези предположения води до обогатяване на теорията. Изследователят е този, който преценява доколко едно действие почива на реална теоретична обосновка и доколко тази обосновка е стойностна да опише и научно издържана да проучи това конкретно действие. **Този принцип отличава една от най-ценните характеристики на Изследването в действие – единство на теорията, практиката и трансформацията помежду им.**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Педагогът Ван Лиер в своята монография “Часове по лингвистика” пише: “Тези от нас, които се занимават с обучението на учители, знаят колко трудно е да се балансира в една учебна програма теоретичния и практически аспект. В своята практика учителят трудно прилага теорията в действие. Тази проблемна ситуация е породена от все по-неясната, “забулена” изследователска технокрация, рестриктивни практики в образователните институции, пренатоварване на учителите с излишно

теоретизиране на професионалните им задължения и, накрая, неспособност да извлекат от всекидневната си работа модел за професионално развитие и усъвършенстване” (Van Lier, 1992, p.33).

Основният стремеж в отношението теория-практика е тези два компонента да съществуват в балансирана хармония, при която на базата на обективно отразяване, критическо анализиране и творческо проектиране, теорията да подпомага практиката в нейното движение към по-високо качество на обучение, възпитание и образование, към професионално усъвършенстване. Изследването в действие е една от алтернативите за това.

По своята същност то представлява “учене чрез действие” – идентифицира се проблем, планират се и се предприемат действия за разрешаването му, преценяват се резултатите от действията и след това прецизират проблема, доколкото той е разрешен или видоизменен, изследователят прилага неколкократно същите стъпки в тази последователност до пълното му разрешаване

Всяка една рефлексия в цикъла на Изследването в действие инициира съставянето на нов план за действие предвид получените резултати. Това може да доведе до промяна на формулировката на основния въпрос /проблем на изследването. Именно тази гъвкавост на модела и еластичност на фазите в отделния цикъл дават възможност за вариативни решения на един проблем, като се избягват матрици за получаване на едно единствено правилно решение.

Изследването в действие има *съдържателния и структурен потенциал* качествено да регулира и остойностява предприятия изследователски педагогически процес, въвеждайки и изследвания като активен участник в него. То има *когнитивна стойност* – то цели не само описанието, но и познанието и разрешаването на определен проблем. Има и *метакогнитивна стойност* – то инициира метапознавателни процеси у самия изследовател в професионален и социален аспект, които предполагат изграждането на устойчиви умения за педагогическа рефлексия.

Теоретичното проучване на структурния и съдържателен методологически ресурс на Изследването в действие го определя като технологичен модел за стимулиране на професионална педагогическа рефлексия. Така, обосновано от технологичен и методологичен аспект, то дава необходимия инструментариум на учителя да експериментира с автентични ситуации и развива индивидуални стратегии за провеждане на качествени авторски педагогически изследвания.

ЛИТЕРАТУРА

- [17] Holter, I.M., and Schwartz - Barcott, D. (1993). Action Research: What is it? How has it been used and how can it be used in nursing? *Journal of Advanced Nursing* 1993:128; 298-304 144.
- [18] Kemmis, S., and McTaggart, R., (1990). *The Action Research Planner* Geelong: Deakin University Press.
- [19] Lewin, Kurt. "Action Research and Minority Problems." *Journal of Social Issues* 2 (1946): 34-46.
- [20] Masters, J. (2000). *The History of Action Research*. Action Research E-Reports, 3. Available at: <http://www.fhs.usyd.edu.au/arow/arer/003.htm>
- [21] McCutcheon, G., and Jurg, B., (1990). *Alternative Perspectives on Action Research*. *Theory into Practice* Volume 24, Number 3 Summer.
- [22] McKernan, J., (1988). *The Countenance of Curriculum Action Research: Traditional, Collaborative and Critical-Emancipatory Conceptions*. *Journal of Curriculum and Supervision*, 3,(34 Spring:173-200 as cited in McKernan, J., (1991).
- [23] Strauss, A., and Corbin, J. (1998) *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*, second edition.
- [24] Susman, Gerald I. "Action Research: A Sociotechnical Systems Perspective." Ed. G. Morgan. London: Sage Publications, (1983). 95-113.
- [25] Van Lier, L. (1992). *The nine o'clock linguistics class*. Monterey Institute for International Training, Monterey: California.
<http://www.alarpm.org.au/>
<http://www.scu.edu.au/schools/gcm/ar/arr/arow/default.html>
<http://www.scu.edu.au/schools/gcm/ar/ari/arihome.html>
<http://www.actionresearch.net/>